

2016 m. ataskaita apie pagrindinių teisių būklę FRA nuomonės

Europos Sąjunga (ES) ir jos valstybės narės 2015 m. priėmė ir įgyvendino įvairių iniciatyvų pagrindinių teisių apsaugos ir stiprinimo srityje. FRA 2016 m. ataskaitoje apie pagrindinių teisių būklę apibendrinami ir analizuojami svarbiausi procesai pagrindinių teisių srityje, atkreipiant dėmesį tiek į padarytą pažangą, tiek į išliekančias kliūtis. Šiame leidinyje pateikiamos FRA nuomonės apie pagrindinius procesus aptariamose teminėse srityse ir šias nuomones paremiančių faktinių duomenų trumpa apžvalga. Jame glaustai, tačiau informatyviai apžvelgiami didžiausi ES ir jos valstybėms narėms kylantys iššūkiai pagrindinių teisių srityje.

Turinys

 Prieglobstis ir migracija į ES 2015 m.	2
1 ES pagrindinių teisių chartija ir jos taikymas valstybėse narėse	5
2 Lygybė ir nediskriminavimas	7
3 Rasizmas, ksenofobija ir susijusi nepakanta	9
4 Romų integracija	11
5 Informacinė visuomenė, privatumas ir duomenų apsauga	13
6 Vaiko teisės	15
7 Teisė kreiptis į teismą, įskaitant nusikaltimų aukų teises	17
8 Neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo raida	19

Prieglobstis ir migracija į ES 2015 m.

2015 m. ES valstybėse narėse prieglobsčio ieškojo daugiau kaip milijonas žmonių ir tai tapo precedento neturintiu iššūkiu visai ES. Nors tai sudaro tik 0,2 proc. viso gyventojų skaičiaus, prieglobsčio prašytojų buvo gerokai daugiau nei ankstesniais metais. Be to, atsižvelgiant į tai, kad dėl persekiojimo, konfliktų, įsigalėjusio smurto ar žmogaus teisių pažeidimų pasaulyje yra apie 60 mln. priverstinai perkeltų žmonių, tikėtina, kad šių judėjimo srautų mastas dar kurį laiką nemažės. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA) vertina priemonių, kurių ES ir jos valstybės narės ėmėsi arba pasiūlė imtis šiai padėčiai suvaldyti, veiksmingumą.

FRA nuomonės

2015 m. į Europą, daugiausia į Graikiją ir Italiją, jūra atvyko daugiau kaip vienas milijonas pabėgėlių ir migrantų – palyginti su 2014 m., kai šis skaičius siekė apie 200 000. Nors gelbėjimo pajėgos prie jūrų sienų buvo sustiprintos, 2015 m. žuvusiųjų Viduržemio jūroje skaičius dar padidėjo. Remiantis Tarptautinės migracijos organizacijos (TMO) duomenimis, 3 771 žmogus žuvo plaukdamas per Viduržemio jūrą tarpininkų parūpintais plaukioti netinkamais ir dažnai perpildytais laivais.

FRA nuomonės

FRA nuomone, žmogaus orumui, teisei į gyvybę ir teisei į neliečiamybę, kurie garantuojami ES pagrindinių teisių chartijoje, užtikrinti ES ir jos valstybės narės turėtų reaguoti į grėsmę žmonių gyvybei prie Europos slenksčio. Kad būtų užkirstas kelias dideliame mirčių jūroje skaičiui, jos galėtų apsvarstyti galimybę kartu kurti bendrą strategiją, į šį darbą įtraukiant visas susijusias valstybes ir subjektus ir remiantis 2016 m. gegužės 23–24 d. Stambule vykusio pasaulio aukščiausiojo lygio susitikimo humanitariniais klausimais išvadomis. Jos taip pat galėtų apsvarstyti 2013 m. paskelbtose ataskaitoje apie ES pietines jūrų sienas pateiktus FRA pasiūlymus, kaip užtikrinti teisę į gyvybę jūroje, o konkrečiau – kaip užtikrinti, kad patruliniai laivai iš visų dalyvaujančių šalių būtų tinkamai aprūpinti vandeniu, antklodėmis ir kitomis pirmosios pagalbos priemonėmis.

ES ir toliau siūlo labai nedaug būdų, kaip teisėtai patekti į jos teritoriją asmenims, kuriems reikia apsaugos. Tai reiškia, kad jų kelionė į Europą bus neteisėta, taigi pernelyg rizikinga, ir tai ypač taikytina moterims, vaikams ir pažeidžiamiems žmonėms, kurie turėtų būti apsaugoti. Yra aiškių įrodymų, kad tarpininkai šias žmonių grupes išnaudoja ir netinkamai su jais elgiasi.

FRA nuomonės

FRA nuomone, siekiant spręsti neteisėtos migracijos į ES keliamo pavojaus klausimą, ES valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę įgyvendinti perkėlimo, humanitarinio priėmimo ar kitas apsaugos programas, kad asmenims, kuriems reikia tarptautinės apsaugos, būtų sudarytos sąlygos teisėtai patekti į ES. Jie turėtų turėti galimybę tokiose programose dalyvauti jiems prieinamose vietose. Kad būtų gerbiama ES pagrindinių teisių chartijos 7 straipsnyje nustatyta teisė į šeimos gyvenimą, bet taip pat būtų užkirstas kelias neteisėto žmonių, norinčių prisijungti prie savo šeimos, atvykimo rizikai, reikia įveikti praktines ir teisines kliūtis, dėl kurių šeimos negali susijungti arba šis susijungimas įvyksta gerokai vėliau, ir nesukurti naujų.

Nors imtis veiksmingų kovos su neteisėtu žmonių gabenimu priemonių yra būtina, kyla rizika, kad dėl to gera linkintiems žmonėms, kurie padeda migrantams, iškilns baudžiamojo persekiojimo pavojus. Tais atvejais, kai piliečiai siekia pabėgėliams padėti pasiekti prieglaudą arba keliauti toliau iki jų kelionės tikslo, pavyzdžiui, nupirkdami jiems traukinio bilietus arba perveždami savo automobiliu, šie piliečiai turi būti laikomi ne problema, o jos sprendimo dalimi. Taikant priemones, kuriomis baudžiami patys pabėgėliai, gali kilti problemų dėl JT konvencijos dėl pabėgėlių statuso netraukimo baudžiamajon atsakomybėn nuostatos įgyvendinimo.

FRA nuomonės

FRA nuomone, nustatytoms problemoms spręsti, kaip paskelbta ES kovos su neteisėtu migrantų gabenimu veiksmų plane, atitinkami ES teisės aktai turėtų būti įvertinti ir peržiūrėti, kad būtų išspręsta problema, susijusi su netyčinio humanitarinės pagalbos kriminalizavimo arba baudimo už tinkamos pagalbos neteisėtai atvykusiems migrantams suteikimą rizika.

Dėl padidėjusio migracijos spaudimo ES imtasi naujų priemonių, įskaitant tvorų statymą prie sausumos sienų, prieglobsčio prašymų atmetimą jų nenagrinėjus, paspartintas procedūras ar skirstymą pagal pilietybę. ES bendrai sutariama, kad turėtume laikytis draudimo *į šalį neįleidžiamą užsieniečių grąžinti į valstybę, iš kurios jis atvyko*, tačiau, kaip buvo nurodyta 2014 m. Romoje vykusioje FRA pagrindinių teisių konferencijoje, dėl šioje srityje vykstančių teisės pokyčių kyla teisinio neaiškumo atvejų. Bet kokia jūroje vykdoma grupinio grąžinimo arba sulaukymo veikla iš esmės gali būti suprantama kaip kolektyvinis asmenų išsiuntimas, jeigu grąžinimas arba sulaukymas grindžiamas ne individualiu vertinimu ir jeigu nėra galimybės pasinaudoti prieš sprendimą nukreiptomis veiksmingomis teisių gynimo priemonėmis. Tokie veiksmai draudžiami ir ES pagrindinių teisių chartijos 19 straipsniu, ir Europos žmogaus teisių konvencijos (EŽTK) 4 protokolo 4 straipsniu, o Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) patvirtino, kad šis draudimas galioja ir atviroje jūroje.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad būtų visiškai užtikrinta ES pagrindinių teisių chartijoje garantuojama prieglobsčio teisė, ES ir jos valstybės narės turėtų užtikrinti, kad jų sienų kontrolės ir migracijos valdymo politika nebūtų pažeidžiamas draudimas išsiųsti arba grąžinti užsieniečių ir kolektyvinio asmenų išsiuntimo draudimas. Besąlygiško draudimo į šalį neįleidžiamą užsieniečių grąžinti į valstybę, iš kurios jis atvyko, turi būti laikomasi ir teisinėse, ir politikos priemonėse bei jas įgyvendinant. FRA mano, jog reikalingos konkretnės gairės, kaip sumažinti draudimo išsiųsti arba grąžinti užsieniečių pažeidimų riziką, kad būtų galima priimti sprendimus dėl naujai iškylančių situacijų, pvz., tokių, kurios susidaro dėl tvorų statymo ar migrantų sulaukymo jūroje arba glaudžiau bendradarbiaujant su trečiosiomis šalimis sienų valdymo srityje.

2015 m. įvairiais atvejais ir daugelyje valstybių narių užfiksuota, kad pabėgėlių gyvenimo sąlygos yra itin sunkios ir nuolat blogėja. Remiantis Priėmimo sąlygų direktyvos 18 straipsniu, tarptautinės apsaugos prašymui išnagrinėti reikalingu laikotarpiu prieglobsčio prašytojams turi būti užtikrintas deramas gyvenimo lygis. Nors oficialiai direktyva taikoma tik nuo to momento, kai asmuo pateikia tarptautinės apsaugos prašymą, daugelis jos nuostatų atspindi tarptautines žmogaus teises ir pabėgėlių teises reikalavimus, kurie ES valstybėms narėms yra faktiškai privalomi nuo to momento, kai pabėgėlis patenka į valstybės narės jurisdikciją.

Direktyvos 18 straipsnio 4 dalyje reikalaujama, kad valstybės narės „įimtųsi reikiamą smurto ir smurto

dėl lyties, įskaitant seksualinę prievartą ir priekabavimą, prevencijos priemonių“ prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo įstaigose. 2015 m. gauta daug tinkamai dokumentais pagrįstų pranešimų apie moteris, kurios jautėsi nesaugios tranzito zonose ir stovyklose. Dėl nelydimų nepilnamečių ES pagrindinių teisių chartijoje reikalaujama, kad nepilnamečiai gautų jų gerovei užtikrinti būtiną apsaugą ir globą. Nepaisant to, daugybė tūkstančių nelydimų nepilnamečių dingo iš ES valstybių narių apgyvendinimo įstaigų, kiti buvo sulaukyti, o dar kiti chaotiško tranzito metu arba kertant sieną buvo atskirti nuo savo šeimų. Tokie trūkumai atsiranda dėl didelio pabėgėlių skaičiaus ir dabartinio netinkamų prieglobsčio prašytojų priėmimo sistemų kratinio. Ne visada aišku, kurios ES institucijos ir valstybės narės yra už tai atsakingos – šį trūkumą Europos Komisija planavo pašalinti 2016 m. pradžioje, priimdama *Komunikatą dėl prioritetinių veiksmyų pagal Europos migracijos darbotvarkę įgyvendinimo padėties*.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad pašalintų nustatytus trūkumus, ES galėtų apsvarstyti riziką ir naudą, susijusią su galimybe nacionalinio tarptautinės apsaugos prašymų nagrinėjimą ilgainiui pakeisti ES subjekto vykdomu jų nagrinėjimu. Šitai ilgainiui galėtų būti sukurta bendrais standartais pagrįsta sistema. Visų pirma, veiksmingai panaudojant turimą ES finansavimą, ES pagrindinių teisių chartijoje nustatytų bendrų procedūrų ir apsaugos standartų taikymui skatinti galėtų būti iširtos bendros prašymų nagrinėjimo formos, kurias tarpusavyje galėtų taikyti ES ir jos valstybės narės.

Migrantų antplūdžio vietose Graikijoje ir Italijoje atlikus išsamų pagrindinių teisių užtikrinimo vertinimą, apimančį visus etapus nuo išlaipinimo, pradinio priėmimo, patikrinimo ir perkėlimo į prieglobsčio vietą iki grąžinimo, būtų lengviau pašalinti apsaugos spragas, dėl kurių ypač nukentčia labiausiai pažeidžiami asmenys.

Iš turimų duomenų matyti, kad nacionalinės vaikų apsaugos sistemos ne visada yra integruotos į prieglobsčio prašymo ir migracijos procesus ir procedūras, susijusias su vaikais. Dar reikia daug nuveikti siekiant pašalinti dėl to atsiradusias apsaugos spragas ir paskatinti visus atitinkamus subjektus bendradarbiauti, kad būtų apsaugoti pabėgėliai vaikai ir visų pirma būtų sprendžiama nelydimų nepilnamečių dingimo problema.

Remiantis statistiniais duomenimis, 2014 m. iš tiesų išvyko mažiau nei 40 proc. neteisėtų migrantų, kuriems buvo nurodyta išvykti iš ES. Kai kurie teisės pasilikti negavę asmenys negali būti grąžinti dėl

praktinių ar kitokių priežasčių. Tarp tokių kliūčių gali būti kilmės šalies bendradarbiavimo trūkumas (pvz., atsisakymas išduoti tapatybės ir kelionės dokumentus) arba pilietybės neturėjimas. Pagal tarptautinę ir Europos žmogaus teisių sistemas reikalaujama, kad šiems asmenims būtų suteikta galimybė naudotis pagrindinėmis paslaugomis, įskaitant sveikatos priežiūros paslaugas. Kaip rodo FRA moksliniai tyrimai, geresnio sveikatos priežiūros prieinamumo neteisėtiems migrantams užtikrinimas trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu yra gera investicija į tokias sritis, kaip užkrečiamųjų ligų kontrolė. Reikia vengti neteisėto ir savavališko imigrantų sulaikymo, o galimybė juos grąžinti tebėra nepakankamai išnaudojama. Pagrindinių teisių užtikrinimas nėra kliūtis; priešingai, tai gali būti svarbus elementas kuriant grąžinimo politiką.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad būtų užkirstas kelias netinkamam elgesiui su prievarta iškeldintais žmonėmis, ES valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę sukurti veiksmingus neteisėtų migrantų grąžinimo stebėsenos mechanizmus. Grąžinimo procedūrose taikomomis pagrindinių teisių apsaugos priemonėmis padedama užtikrinti šių procedūrų veiksmingumą ir didesnę jų humaniškumą, pirmenybę teikiant mažiau intervencinėms alternatyvioms sulaikymui priemonėms ir tvaresniam savanoriškam grąžimui, o ne priverstiniam grąžinimui. Užtikrinant pagrindines teises ir taip sprendžiant negrąžintinų asmenų problemą, grąžinimo procedūros taip pat gali tapti nuspėjamesnės. Dėl ES gyvenančių neteisėtų migrantų FRA savo ankstesnėse ataskaitose valstybes narės ragino visapusiškai užtikrinti tarptautiniuose ir Europos žmogaus teisių teisės aktuose įtvirtintas migrantų teises, ar tai būtų teisė į sveikatos priežiūrą ar kitos teisės aktais nustatytos teisės.

Tikėtina, kad daug į ES atvykusių migrantų ir pabėgėlių čia pasiliks, daugelis jų – kaip asmenys, kuriems suteikta tarptautinė apsauga. Turint omenyje, kokia padėtis yra jų kilmės šalyse, mažai tikėtina, kad artimiausioje ateityje jie grįžtų namo. Jų integracija ir dalyvavimas visuomenės gyvenime palaikant teisingus ir konstruktyvius bendruomeninius santykius yra labai svarbus ES šalių visuomenėms tenkantis uždavinys. Sėkmingai integruojant naujai atvykusius migrantus ir pabėgėlius, gali būti prisidedama prie integracinio augimo ir ES žmogiškojo kapitalo plėtojimo bei visuotinai skatinama ES propaguojamų žmoniškųjų vertybių sklaida.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad būtų lengviau greitai integruoti migrantus ir pabėgėlius į priimančiąsias visuomenes, ES valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę peržiūrėti savo integracijos strategijas ir priemones, remdamosi bendraisiais pagrindiniais imigrantų integracijos politikos ES principais. Jos turėtų pasiūlyti veiksmingus ir konkrečius sprendimus, visų pirma vietos lygmeniu, kuriais būtų skatinamas vienodas požiūris ir gyvenimas kartu užtikrinant pagarbą pagrindinėms teisėms.

1 ES pagrindinių teisių chartija ir jos taikymas valstybėse narėse

Nuo 2009 m. pabaigos ES turi savo teisiškai privalomą teisių aktą – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, kuria papildomos nacionalinės žmogaus teisės ir Europos žmogaus teisių konvencija (EŽTK). Nors, kad ir ką bedarytų, ES valstybės narės privalo užtikrinti nacionalines žmogaus teises ir laikytis pagal EŽTK priimtų įsipareigojimų, chartija joms yra privaloma tik tada, kai jos veikia ES teisės taikymo srityje. Nors ES pabrėžia lemiamą nacionalinių subjektų vaidmenį įgyvendinant chartiją, ji taip pat pabrėžia, kad, norint išnaudoti visas chartijos teikiamas galimybes, reikia didinti praktikuojančių teisininkų ir politikos formuotojų informuotumą. Todėl FRA nagrinėja chartijos taikymą nacionaliniu lygmeniu.

FRA nuomonės

Remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika, ES pagrindinių teisių chartija ES valstybėms narėms yra privaloma, kai jos veikia ES teisės taikymo srityje. 2015 m. nacionaliniai teismai toliau rėmėsi chartija, nepateikdami pagrįstų argumentų, kodėl ji taikoma konkrečiomis bylos aplinkybėmis; šia tendencija patvirtinamos ankstesnių metų FRA išvados. Kartais teismai chartija rėmėsi į ES teisės taikymo sritį nepatenkančiais atvejais. Vis dėlto yra retų atvejų, kai teismai išsamiai analizavo chartijos teikiamą pridėtinę vertę.

FRA nuomonės

FRA nuomone, siekdamas užtikrinti, kad ES pagrindinių teisių chartija būtų plačiau ir vienodžiau taikoma ES valstybėse narėse, ES ir jos valstybės narės galėtų skatinti aktyvesnį teisėjų ir teismų, taip pat tarpvalstybinį, tarpusavio keitimąsi patirtimi ir informacija apie taikomus metodus ir kuo produktyviau išnaudoti esamas finansavimo galimybes, pvz., tas, kurios teikiamos pagal teisingumo programą. Taip būtų prisidedama prie nuoseklesnio chartijos taikymo.

Remiantis ES pagrindinių teisių chartijos 51 straipsniu („Taikymo sritis“), nacionalinės teisės aktai, kuriais įgyvendinama ES teisė, turi būti suderinti su chartijos nuostatomis. Tačiau nacionalinio lygmens teisėkūros procesuose chartijos vaidmuo tebėra ribotas – tai nėra elementas, kuris būtų tiesiogiai ir nuolat

taikomas per būsimų teisės aktų teisėtumo tikrinimo ar poveikio vertinimo procedūras, nors į tokias procedūras sistemingai įtraukiami nacionaliniai žmogaus teisių dokumentai.

FRA nuomonės

FRA nuomone, nacionaliniai teismai, priimdami sprendimus, ir vyriausybės ir (arba) parlamentai, vertindami teisės aktų projektų poveikį ir teisėtumą, galėtų apsvarstyti galimybę atlikti nuoseklesnį „tikrinimą pagal 51 straipsnį („Taikymo sritis)“, kad ankstyvajame etape įvertintų, ar pagal ES pagrindinių teisių chartiją kyla klausimų dėl bylos ar teisėkūros dokumento. Rengiant standartizuotus vadovus, kuriuose pateikiami praktiniai žingsniai, kaip patikrinti chartijos taikomumą (kol kas tai padaryta vos keliose valstybėse narėse), praktikuojantiems teisininkams galėtų būti suteikta priemonė veiksmingai įvertinti chartijos aktualumą byloje ar teisėkūros dokumente.

Pagal ES pagrindinių teisių chartijos 51 straipsnį ES valstybės narės yra įpareigosios gerbti chartijoje nustatytas teises ir laikytis joje nustatytų principų, taip pat aktyviai „skatinti“ šių principų ir teisių taikymą. Atsižvelgiant į tai, reikėtų tikėtis, kad bus parengta daugiau politikos priemonių, kuriomis bus skatinama taikyti chartiją ir užtikrinti joje nustatytas teises nacionaliniu lygmeniu. Kaip matyti iš 2015 m. FRA išvadų, tokių politikos priemonių, taip pat su chartija susijusių mokymų, yra nedaug ir jų

taikymo sritis yra ribota. Mažiau nei pusė mokymų skirti praktikuojantiems teisininkams, todėl juos reikia geriau supažindinti su chartija.

FRA nuomonės

FRA nuomone, siekdamas stiprinti pagarbą ES pagrindinių teisių chartijoje garantuojamoms pagrindinėms teisėms, ES valstybės narės turėtų savo pastangas papildyti aktyvesnėmis politikos iniciatyvomis. Šiuo tikslu daugiau dėmesio galėtų būti skirta tam, kad chartijoje nustatyti įpareigojimai būtų įtraukti į ES teisėkūros dokumentus. Taip pat galėtų būti rengiamos specialios politikos priemonės, skirtos tikslinių grupių informuotumui apie chartijoje nustatytas teises didinti; tai turėtų būti pagal nacionalinių teismų teisėjams ir kitiems praktikuojantiems teisininkams skirtas atitinkamas mokymo programas taikomi tiksliniai mokymo moduliai. Kaip buvo pabrėžta 2014 m., mokymą chartijos taikymo klausimais patartina įtraukti į platesnę pagrindinių teisių sistemą, įskaitant EŽTK ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) praktiką.

2 Lygybė ir nediskriminavimas

ES įsipareigojimas kovoti su diskriminacija, užtikrinti vienodą požiūrį ir skatinti socialinę įtrauktį atsispindi teisiniuose pokyčiuose, politikos priemonėse ir veiksmuose, kurių 2015 m. ėmėsi jos institucijos ir valstybės narės. Tačiau siūloma Vienodo požiūrio direktyva iki metų pabaigos taip ir nebuvo priimta. Todėl ES teisės aktais apsauga toliau teikiama pagal atskiras sritis – atsizvelgiant į gyvenimo sritį ir saugomą savybę, ir taip įtvirtinama apsaugos nuo diskriminacijos priešasčių hierarchija.

FRA nuomonės

Nors ir turėdama tvirtą teisinį kovos su diskriminacija pagrindą, ES iš esmės tebetaiko apsaugos nuo diskriminacijos priešasčių hierarchiją. Lyčių ir rasinės lygybės direktyvomis ES užtikrinama visapusiška apsauga nuo diskriminacijos dėl lyties ir rasinės arba etninės kilmės. Ir priešingai, pagal Užimtumo lygybės direktyvą diskriminacija dėl religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos draudžiama tik užimtumo, profesinės veiklos ir profesinio mokymo srityse. 2015 m. buvo septintieji metai, kuriais derėtasi dėl pasiūlymo dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas vienodo požiūrio į asmenis, nepaisant jų religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos, principas – Vienodo požiūrio direktyvos. Iki metų pabaigos, tebevykstant deryboms, nebuvo pasiektas vienbalsis sutarimas, reikalingas, kad Taryba galėtų priimti direktyvą.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad visose gyvenimo srityse būtų užtikrinta vienodesnė apsauga nuo diskriminacijos, ES teisės aktų leidėjas turėtų apsvarstyti visus galimus būdus užtikrinti, kad siūloma Vienodo požiūrio direktyva būtų nedelsiant priimta. Priėmus šią direktyvą, būtų užtikrinta, kad ES ir jos valstybės narės suteiks vienodą visapusišką apsaugą nuo diskriminacijos dėl lyties, rasinės arba etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba seksualinės orientacijos.

Šiais metais įvyko įvairių pokyčių, susijusių su apsauga nuo diskriminacijos dėl lyties, įskaitant lyties pakeitimą, religijos ar tikėjimo, negalios, seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės. Pagal Lyčių lygybės direktyvą ir Užimtumo lygybės direktyvą visos šios savybės, išskyrus lytinę tapatybę ir lyties pakeitimą, yra saugomos savybės. Nors lytinė tapatybė ES teisėje nėra aiškiai įvardyta kaip saugoma savybė, diskriminacija dėl asmens lyties pakeitimo draudžiama pagal Direktyvą 2006/54/EB dėl moterų

ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo (nauja redakcija). Dviejose valstybėse narėse tos pačios lyties porų civilinės sąjungos iš esmės tapo lygiavertės santuokai, išskyrus įvaikinimo klausimus, o vienoje valstybėje narėje įteisintos tos pačios lyties porų santuokos. Kitose valstybėse narėse diskriminacija dėl lytinės tapatybės buvo reformų tema. Kai kurios valstybės narės ėmėsi veiksmų, kad išspręstų vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumo problemą. Pirmą kartą Europos Sąjungos Teisingumo Teismui perduota spręsti su diskriminacija dėl religijos ir tikėjimo susijusius preliminarinius klausimus. Kai kurios valstybės narės įvedė neįgalųjų įdarbinimo kvotas.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad būtų užtikrinta vienodesnė apsauga nuo diskriminacijos, visos ES valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę apsaugą nuo diskriminacijos užtikrinti įvairiose socialinio gyvenimo srityse, pvz., tose srityse, kurioms taikoma siūloma Vienodo požiūrio direktyva. Taip jos padarytų daugiau nei reikalaujama pagal ES lygybės srities teisės aktuose, pvz., Lyčių lygybės direktyvoje, Užimtumo lygybės direktyvoje ar Rasinės lygybės direktyvoje, nustatytus būtinuosius standartus.

Toliau įgyvendindamos priemones, kuriomis sprendžiama socialinių pasekmių senėjančioje visuomenėje problema, ES valstybės narės padėjo užtikrinti, kad ES teisėje įtvirtinta žmonių teisė į vienodą požiūrį būtų veiksmingai įgyvendinta. Europos Komisijos per 2015 m. Europos semestrą konkrečioms valstybėms narėms pateiktose rekomendacijose atsispindi ES institucijų susirūpinimas dėl senėjančios visuomenės socialinių pasekmių. Atitinkamose konkrečioms šalims skirtose rekomendacijose aptartos tokios problemos, kaip jaunimo nedarbas, vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimas darbo rinkoje ir galimybė patirti diskriminaciją dėl kelių priešasčių, kurios yra susijusios su pagyvenusių žmonių teise į socialinę apsaugą pagal Europos socialinę chartiją

(pataisytą), taip pat su įvairiomis ES pagrindinių teisių chartijos nuostatomis, įskaitant 15 straipsnį dėl teisės dirbti, 21 straipsnį dėl nediskriminavimo, 29 straipsnį dėl teisės naudotis įdarbinimo tarnybų paslaugomis, 31 straipsnį dėl tinkamų ir teisingų darbo sąlygų, 32 straipsnį dėl jaunų žmonių apsaugos darbe ir 34 straipsnį dėl socialinės apsaugos ir socialinės paramos.

FRA nuomonės

FRA nuomone, siekiant užtikrinti, kad ES pagrindinių teisių chartijoje garantuojama teisė į nediskriminavimą būtų veiksmingai įgyvendinta, ES institucijos turėtų apsvarstyti galimybę aiškiai nurodyti pagrindinę teisę į nediskriminavimą siūlydamos struktūrines reformas per Europos semestrą teikiamose konkrečioms šalims skirtose rekomendacijose, ypač tais atvejais, kai skatinama lyčių lygybė ir nediskriminavimas, taip pat kai remiamos vaiko teisės. FRA nuomone, laikantis tokio požiūrio, padaryti pareiškimai bus pagrįsti veiksmais ir bus didinamas informuotumas apie socialinės įtraukties skatinimo pagrindinių teisių aspektą.

3 Rasizmas, ksenofobija ir susijusi nepakanta

Rasizmo, ksenofobijos, susijusios nepakantos apraiškomis ir neapykantos nusikaltimais pažeidžiamos pagrindinės teisės. 2015 m. keliose ES valstybėse narėse kilo ksenofobinės nuotaikos, kurias daugiausia kurstė didelio prieglobsčio prašytojų ir imigrantų skaičiaus atvykimas, taip pat teroristiniai išpuoliai Paryžiuje ir Kopenhagoje bei sužlugdyti planai surengti tokius išpuolius keliose valstybėse narėse. Nors daugelis atvykusius pabėgėlius pasitiko solidarumo demonstracijomis, būta ir viešų protestų bei smurtinių išpuolių. Apskritai ES valstybės narės ir institucijos toliau dėjo pastangas kovodamos su neapykantos nusikaltimais, rasizmu ir etnine diskriminacija, taip pat siekė užkirsti kelią tokiems reiškiniams, tuo tikslu vykdydamos ir informuotumo didinimo veiklą.

FRA nuomonės

Žvelgiant į rasizmo ir ksenofobijos apraiškas, 2015 m. tam įtakos turėjo Islamo valstybei priskiriamų teroristinių išpuolių padariniai, taip pat tai, kad atvyko daugiau prieglobsčio prašytojų ir migrantų iš musulmonų šalių. Iš turimų duomenų matyti, kad daugiausia rasistinių ir ksenofobinių incidentų protrūkių, tikėtina, gali kilti valstybėse narėse, į kurias atvyko daugiausia prieglobsčio prašytojų ir migrantų, o jiems numalšinti reikės teisėsaugos tarnybų, baudžiamosios teisenos sistemų ir politikos formuotojų pastangų. Tai ypač svarbu įgyvendinant ES pamatinio sprendimo dėl rasizmo ir ksenofobijos 1 straipsnį dėl priemonių, kurių valstybės narės imasi, kad už tyčinį rasistinį ir ksenofobinį elgesį būtų baudžiama. Šis įpareigojimas taip pat nustatytas Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo 4 straipsnio a punkte, kuriame numatyta, kad valstybės, kurios yra konvencijos šalys, skelbia įstatymu baudžiamu nusikaltimu rasinės diskriminacijos kurstymą, taip pat visus smurto veiksmus prieš kokią nors rasę ar asmenų grupę.

FRA nuomonės

FRA nuomone, siekdamas spręsti rasizmo ir ksenofobijos apraiškų problemą, ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad visi įtariamų neapykantos nusikaltimų ar neapykantą kurstančios kalbos atvejai būtų veiksmingai ištiriami, o pažeidėjai būtų traukiami baudžiamojon atsakomybėn ir teisiama pagal taikytinas nacionalines nuostatas, o prireikus – laikantis Pamatinio sprendimo dėl rasizmo ir ksenofobijos nuostatų, tarptautinių įsipareigojimų žmogaus teisių srityje, taip pat atitinkamos EŽTT praktikos neapykantą kurstančios kalbos srityje.

Sistemiškai renkami ir neapibendrinti duomenys apie etninės diskriminacijos incidentus, neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančios kalbos atvejus gali padėti geriau įgyvendinti Rasinės lygybės direktyvą ir Pamatinį sprendimą dėl rasizmo ir ksenofobijos. Turint tokius duomenis, taip pat galima rengti tikslines atsakomąsias politikos priemones, skirtas kovoti su etnine diskriminacija ir neapykantos nusikaltimais. 2015 m. Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) ir nacionalinių teismų praktika taip pat rodo, kad tokie duomenys gali būti naudojami kaip etninės diskriminacijos ir rasistinių motyvų įrodymai ir padėti užtikrinti, kad nusikaltimų vykdytojai atsakytų už savo veiksmus. Pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo 6 straipsnį ES valstybės narės prisiėmė įsipareigojimą užtikrinti veiksmingą aukų apsaugą ir jų teisių gynimo priemones. Vis dėlto tebėra spragų, susijusių su tuo, kaip ES valstybės narės registruoja etninės diskriminacijos ir rasistinių nusikaltimų incidentus.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad parengtų veiksmingas atsakomąsias teises ir politikos priemones, kurios būtų pagrįstos įrodymais, ES valstybės narės turėtų dėti pastangas rinkti duomenis apie etninę diskriminaciją ir neapykantos nusikaltimus taip, kad skirtingose šalyse surinktus duomenis būtų galima palyginti. FRA toliau bendradarbiaus su valstybėmis narėmis tobulindama ataskaitų apie etninės diskriminacijos ar neapykantos nusikaltimų incidentus teikimą ir tokių atvejų registravimą. Duomenys turėtų būti renkami apie įvairius neapykantos motyvus, taip pat kitus ypatumus, pvz., incidentų vietas, taip pat turėtų būti renkama nuasmeninta informacija apie aukas

ir nusikaltimų vykdytojus. Siekiant pagerinti aukų galimybes siekti žalos atlyginimo, tokių sistemų veiksmingumas galėtų būti reguliariai peržiūrimas ir stiprinamas. Suvestiniai statistiniai baudžiamosios teisenos sistemos duomenys nuo tyrimo iki bausmės skyrimo etapo galėtų būti registruojami ir skelbiami viešai.

Nors Pamatinis sprendimas dėl rasizmo ir ksenofobijos ir Rasinės lygybės direktyva galioja visose ES valstybėse narėse, 2015 m. mažumų grupių nariai, taip pat migrantai ir pabėgėliai susidūrė su rasizmu ir etnine diskriminacija, visų pirma švietimo, užimtumo ir galimybių naudotis paslaugomis, įskaitant apgyvendinimo paslaugas, srityse. Etninių mažumų grupių nariai 2015 m. taip pat susidūrė su diskriminaciniu etniniu skirstymu, nors ši praktika ir prieštarauja Tarptautinei konvencijai dėl visų formų rasinės diskriminacijos ir yra neteisėta pagal Europos žmogaus teisių konvenciją (14 straipsnis) bei pagal bendrąjį nediskriminavimo principą, kaip išaiškinta EŽTT praktikoje. Pagal Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo 7 straipsnį ES valstybės narės taip pat įpareigojamos užtikrinti veiksmingą švietimą, kuriuo siekiama kovoti su išankstinėmis nuostatomis, lemiančiomis rasinę diskriminaciją.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad pastangos kovoti su diskriminacija būtų veiksmingesnės, ES valstybės narės galėtų, pavyzdžiui, apsvarstyti galimybę didinti informuotumą ir teikti mokymo galimybes valstybės pareigūnams ir specialistams, visų pirma teisėsaugos pareigūnams ir baudžiamosios teisenos sistemos darbuotojams, taip pat mokytojams, sveikatos priežiūros darbuotojams ir už apgyvendinimą atsakingų institucijų darbuotojams, darbdaviams ir įdarbinimo agentūroms. Tokia veikla turėtų būti užtikrinama, kad šie asmenys būtų gerai informuoti apie teises į nediskriminavimą ir kovos su diskriminacija teisės aktus.

2015 m. keliose ES valstybėse narėse, siekdamas didinti informuotumą apie kovos su etnine diskriminacija teisės aktus, lygybės įstaigos parengė informaciją ir rekomendacinius dokumentus. Esama įrodymų, kad, nepaisant Rasinės lygybės direktyvos 10 straipsnyje nustatyto teisinio įpareigojimo skleisti informaciją, visuomenė yra per mažai informuota apie teisės aktus, kuriais sprendžiama rasinės diskriminacijos problema, kad jais būtų pakankamai dažnai remiamasi.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad padidintų kol kas vis dar menką visuomenės informuotumą apie lygybės įstaigas ir atitinkamus teisės aktus, ES valstybės narės galėtų vykdyti intensyvesnę informuotumo apie kovos su rasizmu ir etnine diskriminacija ES ir nacionalinės teisės aktus didinimo veiklą. Į tokią veiklą turėtų būti įtrauktos valstybinės ir nevalstybinės įstaigos, pvz., lygybės įstaigos, nacionalinės žmogaus teisių institucijos, nevyriausybinės organizacijos, profesinės sąjungos, darbdaviai ir kitos specialistų grupės.

2015 m. duomenys rodo, kad praktiškai nėra pakankamai galimybių pasinaudoti teisių gynimo priemonėmis ir kad diskriminacijos ir neapykantos nusikaltimų atvejais sankcijos dažnai yra per menkos, kad būtų veiksmingos ir atgrasančios. Taigi jos neatitinka Rasinės lygybės direktyvos ir Pamatinio sprendimo dėl rasizmo ir ksenofobijos reikalavimų bei Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos 6 straipsnio nuostatų. Be to, tik keliose valstybėse narėse lygybės įstaigos yra kompetentingos etninės diskriminacijos atvejais skirti sankcijas ir teikti rekomendacijas. Kokiu mastu užtikrinama, kad, taikant skundų nagrinėjimo procedūras, būtų ištaisyta padaryta žala, ir ar jos turi atgrasomąjį poveikį nusikaltimo vykdytojams, priklauso nuo to, ar ginčų sprendimo institucijos gali skirti veiksmingas, proporcingas ir atgrasomąsias sankcijas.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad užtikrintų geresnes sąlygas pasinaudoti teise kreiptis į teismą, ES valstybės narės turėtų numatyti veiksmingas, proporcingas ir atgrasomąsias sankcijas, kurios būtų taikomos pažeidus Rasinės lygybės direktyvos ir Pamatinio sprendimo dėl rasizmo ir ksenofobijos perkėlimo į nacionalinę teisę nuostatas. Valstybės narės taip pat galėtų apsvarstyti galimybę išplėsti lygybės įstaigų, kurios šiuo metu nėra kompetentingos vykdyti pusiau teismines funkcijas, įgaliojimus, suteikdamos joms įgaliojimus priimti privalomus sprendimus. Be to, lygybės įstaigos galėtų stebėti, kaip užtikrinamas teismų ir specializuotų tribunolų skirtų sankcijų taikymas.

4 Romų integracija

Diskriminacija ir priešiškas romams toliau daro poveikį daugelio iš apytiksliai šešių milijonų ES romų gyvenimui. 2015 m. pagrindinių teisių pažeidimai, dėl kurių romams buvo sunku integruotis į visuomenę, pateko į pirmuosius spaudos puslapius. Todėl kelios ES valstybės narės savo nacionalinių romų integracijos strategijų (NRIS) įgyvendinimą pagerino daugiau dėmesio skirdamos veiksams vietos lygmeniu ir kurdamos stebėsenos mechanizmus. Taip pat valstybės narės vis labiau ėmė pripažinti išskirtinius sunkumus, kylančius romų moterims. 2015 m. dėmesio taip pat susilaukė vakarinėse ES valstybėse narėse gyvenantys romai iš Vidurio ir Rytų Europos šalių – pradėta diskutuoti apie įvairių romų grupių integraciją vietos lygmeniu, t. y. apie jų teisę laisvai judėti ir tarpvalstybinį bendradarbiavimą įgyvendinant integracijos priemones.

FRA nuomonės

Remiantis 2015 m. duomenimis, etninė kilmė laikoma labiausiai paplitusia diskriminacijos priežastimi. Teisė į nediskriminavimą yra viena iš ES pagrindinių teisių chartijoje, taip pat keliuose bendro pobūdžio ir konkrečiuose Europos ir tarptautiniuose žmogaus teisių dokumentuose, įtvirtintų teisių. Visų pirma Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo, kurios šalys yra visos 28 ES valstybės narės, 2 straipsnio 1 dalies e punkte pabrėžiamas įsipareigojimas „visais tinkamais būdais nedelsiant vykdyti“ „barjerus tarp rasių naikinančias priemones ir nepalaikyti tų, kurios didina rasinį susiskirstymą“. 2015 m. Europos institucijos, įskaitant Europos Parlamentą, atkreipė dėmesį į tarpsektorinės diskriminacijos problemas ir, atsižvelgdamos taip pat į ypatingą romų moterų ir mergaičių padėtį, paragino ES valstybes nars imtis papildomų kovos su priešišku romams ir tarpsektorine diskriminacija priemonių.

FRA nuomonės

FRA nuomone, siekdamas kovoti su vis dar vyraujančia romų diskriminacija ir priešišku romams, ES valstybės narės turėtų imtis konkrečių kovos su etnine romų diskriminacija priemonių pagal Rasinės lygybės direktyvos nuostatas ir kovos su priešišku romams priemonių pagal Pamatinio sprendimo dėl rasizmo ir ksenofobijos nuostatas. Siekdamas spręsti problemas, su kuriomis susiduria romų moterys ir mergaitės, valstybės narės galėtų į nacionalines romų integracijos strategijas (NRIS) įtraukti konkrečiai romų moterims ir mergaitėms skirtas priemones arba politikos priemones, kuriomis siekiama veiksmingai spręsti tarpsektorinės diskriminacijos problemą. Įgyvendindamos NRIS, valstybės narės turėtų aiškiai laikytis nediskriminacinio požiūrio.

2015 m. toliau buvo sprendžiama problema, susijusi su kitoje valstybėje narėje gyvenančių romų tautybės ES piliečių gyvenimo sąlygomis ir pažanga užtikrinant jų integraciją. Iš FRA turimų duomenų matyti, kad atitinkamos NRIS ar platesnio masto politikos priemonės nėra skirtos konkrečiai šioms gyventojų grupėms. Todėl tik nedaugeliu vietos strategijų ar veiksmų planų tenkinami specialūs šių ES piliečių poreikiai.

FRA nuomonės

FRA nuomone, siekiant spręsti problemas, kylančias kitoje valstybėje narėje gyvenantiems romų tautybės ES piliečiams, tolesnė ES Regionų komiteto ir Europos Komisijos parama būtų naudinga gyvenamosios vietos valstybės narės ir kilmės valstybės narės regionams ir savivaldybėms keičiantis perspektyvia patirtimi.

Kilmės ir kelionės tikslo valstybės narės galėtų apsvarstyti galimybę į savo nacionalines romų integracijos strategijas (NRIS) ar politikos priemones įtraukti konkrečias į kitą valstybę narę persikeliančių ir joje gyvenančių romų tautybės ES piliečių integracijos priemones. Tokios priemonės turėtų apimti gyvenamosios vietos valstybių narių ir kilmės valstybių narių vietos valdžios institucijų bendradarbiavimą ir tarpusavyje veiksmų koordinavimą.

Dalyvavimas yra vienas pagrindinių Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuro apibrėžtų principų, įtrauktų į žmogaus teisėmis pagrįsto požiūrio į skurdo mažinimą strategijas ir įtvirtintų 10 bendrų pagrindinių romų įtraukties principų rinkinyje. FRA moksliniai tyrimai rodo, kad 2015 m. buvo dedamos pastangos vietos gyventojus – romus ir ne romus – aktyviai įtraukti į bendrą kartu su vietos ir regioninėmis valdžios institucijomis vykdomą

vietos lygmens veiklą. Tačiau valstybėse narėse nėra sistemingo požiūrio į bendradarbiavimą su romais; bendradarbiavimo struktūros labai skiriasi, ypač NRIS įgyvendinimo stebėsenos ir ES lėšų panaudojimo srityse.

FRA nuomonės

FRA nuomone, siekdamas skatinti aktyvų romų dalyvavimą ir įsitraukimą į veiklą, viešojo sektoriaus, visų pirma vietos lygmens, institucijos turėtų imtis priemonių bendruomenės sanglaudai ir tarpusavio pasitikėjimui gerinti sistemingai dėdamas pastangas užtikrinti vietos gyventojų, taip pat pilietinės visuomenės, dalyvavimą veikloje. Tokios priemonės gali padėti pagerinti romų dalyvavimą vietos lygmens integracijos procesuose, ypač nustatant jų pačių poreikius, ieškant problemų sprendimo būdų ir panaudojant turimus išteklius.

ES valstybių narių viduje, taip pat visoje ES, vietos veiksmų planų ar vietos politikos priemonių įgyvendinimo stebėsenos metodai skiriasi. Kai kuriose valstybėse narėse atsakomybė už šių vietos politikos priemonių įgyvendinimo stebėseną tenka centrinėms

valdžios institucijoms, kitose – vietos lygmens subjektams, kuriems dažnai pritrūksta žmogiškųjų ir finansinių išteklių. Taip pat skiriasi pačių romų ir pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimo vykdyt stebėseną mastas bei nustatytų rodiklių kokybė.

FRA nuomonės

FRA nuomone, siekdamas spręsti vietos veiksmų planų ar vietos politikos priemonių įgyvendinimo stebėsenos problemas, ES valstybės narės turėtų įgyvendinti 2013 m. gruodžio 9–10 d. vykusiame Tarybos (užimtumo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalai) posėdyje priimtas rekomendacijas dėl veiksmingų romų integracijos valstybėse narėse priemonių. Bet koku savarankišku vertinimu, atliekamu vykdyt nepriklausomą stebėseną ir vertinimą, aktyviai dalyvaujant pilietinės visuomenės organizacijoms ir romų atstovams, turėtų būti papildomos nacionalinės romų integracijos strategijos (NRIS) ir šios srities politikos priemonės. Vietos suinteresuotiesiems subjektams būtų naudingi į praktiką orientuoti mokymai, susiję su stebėsenos metodais ir rodikliais, taikomais pažangai tikslinėse bendruomenėse įvertinti.

5 Informacinė visuomenė, privatumas ir duomenų apsauga

Po teroristinių išpuolių savaitraščio „Charlie Hebdo“ redakcijos biure, „Thalys“ traukinyje ir įvairiose Paryžiaus vietose 2015 m. lapkričio mėn., suintensyvėjo raginimai geriau aprūpinti saugumo institucijas. Buvo teikiami pasiūlymai stiprinti žvalgybos tarnybų technologinius pajėgumus, todėl kilo diskusijų dėl privatumo ir asmens duomenų apsaugos vykdant saugumo užtikrinimo reikalavimus. ES valstybės narės šią problemą sprendė dalyvaudamos diskusijose dėl teisėkūros reformų, ypač duomenų saugojimo klausimu. ES teisės aktų leidėjai padarė didelę pažangą rengdami ES duomenų apsaugos teisės aktų rinkinį, tačiau taip pat sutiko priimti ES direktyvą dėl keleivio duomenų įrašo (PNR), turinčią aiškią įtaką privatumui ir asmens duomenų apsaugai. Tuo tarpu Europos Sąjungos Teisingumo Teismas svarbiame sprendime dėl duomenų perdavimo į trečiąsias šalis dar kartą patvirtino duomenų apsaugos svarbą ES.

FRA nuomonės

Kaip matyti iš FRA mokslinių tyrimų, atliktų remiantis Europos Parlamento prašymu atlikti pagrindinių teisių analizę šioje srityje, kai kurios ES valstybės narės šiuo metu pertvarko savo teisinę žvalgybos sistemą. Tokios reformos dažnai inicijuojamos sustiprinus saugumo ir žvalgybos tarnybų įgaliojimus ir padidinus jų technologinius pajėgumus. Atitinkamai dėl to gali padidėti tarnybų kišimosi įgaliojimai – tai visų pirma yra susiję su pagrindinėmis teisėmis į privatumą ir asmens duomenų apsaugą, kurios garantuojamos ES pagrindinių teisių chartijos 7 ir 8 straipsniuose, Europos žmogaus teisių konvencijos (EŽTK) 8 straipsnyje, Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 17 straipsnyje ir Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 12 straipsnyje, ir teise pasinaudoti veiksminga teisių gynimo priemone, įtvirtinta ES chartijos 47 straipsnyje ir EŽTK 13 straipsnyje.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas ir Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) reikalauja, žvalgybos tarnyboms tvarkant asmens duomenis bendrojo intereso, pvz., nacionalinio saugumo užtikrinimo, tikslu, taikyti esmines teisinės apsaugos priemones. Šios apsaugos priemonės – tai priemonės būtinumo ir proporcingumo esminės ir procesinės garantijos, nepriklausoma veiksmingų žalos atlyginimo mechanizmų taikymo priežiūra bei užtikrinimas ir taisyklės dėl įrodymų, ar asmuo yra sekamas, pateikimo.

FRA nuomonės

FRA nuomone, su privatumu ir asmens duomenų apsauga susijusioms problemoms spręsti ES valstybės narės, pertvarkydamos teisinės žvalgybos sistemas, turėtų užtikrinti, kad pagrindinių teisių apsaugos priemonės būtų įtvirtintos nacionalinės teisės aktuose. Šios priemonės – tai tinkamos apsaugos nuo piktnaudžiavimo garantijos, t. y. tai reiškia, kad turi būti taikomos aiškios ir suprantamos taisyklės; griežtai įrodytas priemonių, kuriomis siekiama įgyvendinti tikslą, būtinumas bei proporcingumas ir veiksminga nepriklausomų priežiūros institucijų ir veiksmingų žalos atlyginimo mechanizmų taikymo priežiūra.

Nuo 2012 m. sausio mėn. ES institucijos ir valstybės narės derasi dėl ES duomenų apsaugos teisės aktų rinkinio. 2015 m. gruodžio mėn. pasiektu politiniu susitarimu bus patobulintos pagrindinės teisės į asmens duomenų apsaugą, įtvirtintos ES pagrindinių teisių chartijos 8 straipsnyje, apsaugos priemonės. Duomenų apsaugos teisės aktų rinkinys turėtų įsigalioti 2018 m. Tada duomenų apsaugos institucijos atliks dar svarbesnį vaidmenį užtikrinant teisę į duomenų apsaugą. Kaip rodo FRA moksliniai tyrimai, galimos duomenų apsaugos pažeidimų aukos dažnai yra nepakankamai informuotos apie savo teises ir esamas teisių gynimo priemones.

FRA nuomonės

FRA nuomone, siekdamas užtikrinti didesnį privatumo ir asmens duomenų apsaugos veiksmingumą, ES valstybės narės turėtų užtikrinti, kad nepriklausomos duomenų apsaugos institucijos būtų aprūpintos pakankamais finansiniais, techniniais ir žmogiškaisiais ištekliais ir galėtų atlikti ypač svarbų vaidmenį saugant asmens duomenis ir didinant aukų informuotumą apie jų teises ir taikomas teisių gynimo priemones. Tai yra dar svarbiau, nes naujuoju ES duomenų apsaugos reglamentu bus dar labiau sustiprinti duomenų apsaugos institucijų įgaliojimai.

Nors 2014 m., vykdant pokyčius, daugiausia dėmesio skirta klausimui, ar duomenis reikia saugoti, 2015 m. dauguma ES valstybių narių sutarė, kad duomenų saugojimas yra veiksmingiausia nacionalinio saugumo bei visuomenės apsaugos užtikrinimo ir kovos su sunkiais nusikaltimais priemonė. Remiantis naujausia Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika, atsinaujino diskusijos dėl duomenų saugojimo svarbos teisėsaugos institucijoms.

FRA nuomonės

FRA nuomone, nepaisant ES lygmens diskusijų dėl duomenų saugojimo reikalingumo, ES valstybės narės savo nacionalinėse duomenų saugojimo sistemose turi taikyti naujausioje Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje numatytus pagrindinių teisių standartus. Tai turėtų apimti griežtas proporcingumo patikras ir atitinkamas procesines apsaugos priemones, kad būtų iš esmės užtikrintos teisės į privatumą ir asmens duomenų apsaugą.

2013 m. balandžio mėn., atsakydamas į klausimus dėl proporcingumo ir būtinumo, duomenų apsaugos priemonių trūkumo ir skaidrumo keleviams, Europos Parlamento Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetas atmetė pasiūlymą dėl ES PNR direktyvos. Vis dėlto 2015 m. kovoje su terorizmu ir sunkiais nusikaltimais ES teisės aktų leidėjai pasiekė susitarimą dėl ES PNR direktyvos priėmimo. Kaip pasiūlė FRA savo 2011 m. nuomonėje dėl ES PNR duomenų rinkimo sistemos, į kompromisinį tekstą įtrauktos sustiprintos apsaugos priemonės. Šios apsaugos priemonės – tai sugriežtinti numatomumo, prieinamumo ir proporcingumo reikalavimai, taip pat papildomų duomenų apsaugos priemonių nustatymas. Direktyvai įsigaliojus, į nacionalinę teisę ją reikės perkelti per dvejus metus.

FRA nuomonės

FRA nuomone, rengdamosi perkelti būsimą ES direktyvą dėl keleivio duomenų įrašo (PNR) į nacionalinę teisę, ES valstybės narės galėtų pasinaudoti galimybe sustiprinti duomenų apsaugos priemones aukščiausių pagrindinių teisių standartų taikymui užtikrinti. Atsižvelgiant į naujausią Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktiką, apsaugos priemonės, kurias ypač reikėtų sustiprinti, yra veiksmingos teisių gynimo priemonės ir nepriklausoma priežiūra.

6 Vaiko teisės

2015 m. dėl tūkstančių pabėgėlių vaikų atvykimo kilo daug problemų, įskaitant vaikų apsaugą. Europos Komisija laiku pradėjo dėti pastangas teikti rekomendacijas dėl integruotų vaikų apsaugos sistemų. 2014 m. 27,8 proc. visų vaikų grėšė skurdas ar socialinė atskirtis, todėl strategijoje „Europa 2020“ nustatytas skurdo mažinimo tikslas tebėra nelengvas uždavinys. Politikos darbotvarkėje taip pat daug dėmesio skirta vaikų naudojimuisi internetu ir socialiniais tinklais, o ypač didelį susirūpinimą kėlė su tuo susijusi rizika ir jaunimo radikalėjimas. Valstybės narės toliau teikė kovos su internetiniu priekabiavimu ir internetinio raštingumo mokymo iniciatyvas, o būsimu ES duomenų apsaugos teisės aktų rinkiniu bus skatinama taikyti papildomas apsaugos priemones.

FRA nuomonės

Likus penkeriems metams iki strategijoje „Europa 2020“ nustatyto skurdo sumažinimo termino, vaikų skurdas iš esmės tebėra toks pat didelis kaip 2010 m. Vaikams ir toliau kyla didesnė skurdo grėsmė nei suaugusiesiems. ES pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnyje nustatyta, kad „vaikai turi teisę į jų gerovei užtikrinti būtiną apsaugą ir globą“. Europos semestras buvo kritikuojamas už tai, kad jame neskirta pakankamai dėmesio ilgalaikiam vaikų skurdui. Tačiau tam tikri lūkesčiai siejami su Komisijos 2015 m. pranešimu dėl Europos socialinių teisių ramsčio rengimo, nes jame kalbama apie galimą ES teisės aktų dėl įvairių „socialinių teisių“, įskaitant teisę naudotis vaikų priežiūros paslaugomis ir gauti išmokas, rengimą.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad išspręstų vaikų skurdo problemą, ES ir jos valstybės narės turi aktyviau kovoti su vaikų skurdu ir skatinti vaikų gerovę. Jos galėtų apsvaistyti galimybę dėti tokias pastangas visoje politikos srityse ir visų vaikų labui, o specialios priemonės galėtų būti skirtos nepalankią padėtį patekusiems vaikams, pvz., etninių mažumų vaikams, socialiai atskirtiems romų vaikams, neįgaliesiems vaikams, globos institucijose gyvenantiems vaikams, vaikams, augantiems šeimose, kurias sudaro tik vienas iš tėvų ir jo vaikai, ir vaikams, gyvenantiems namų ūkiuose, kuriuose darbo intensyvumas yra mažas.

ES ir jos valstybės narės turėtų atsižvelgti į tai, kad priemonėmis, kurių imtasi pagal Europos semestrą, prisidedama prie vaikų gerovei užtikrinti būtiną apsaugą ir globos gerinimo, ir jos įgyvendinamos laikantis Europos Komisijos rekomendacijos „Investicijos į vaikus. Padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties“.

Taikant šias priemones, visų pirma galėtų padidėti vaikams ir tėvams, ypač patiriantiems skurdo ir socialinės atskirties grėsmę, skirtos socialinės paramos veiksmingumas, kokybė, dydis ir apimtis.

Kaip rodo 2015 m. moksliniai tyrimai, internetas ir socialinės žiniasklaidos priemonės tampa vis svarbesni vaikų gyvenime. Vykstant šiai vadinajamajai skaitmeninei revoliucijai, atsiveria įvairių daug žadančių galimybių, pvz., vaikų dalyvavimo iniciatyvos, tačiau ji yra susijusi ir su tokia rizika, kaip lytinė prievarta, neapykantą kurstančios kalbos internete, seksualinės prievartos prieš vaikus vaizdų platinimas ir tyčiojimas internete. ES duomenų apsaugos reglamente, dėl kurio politinis sutarimas pasiektas 2015 m. pabaigoje, reikalaujama, kad ES valstybės narės ir privatusis sektorius imtųsi veiksmų jame nustatytoms vaikų apsaugos priemonėms įgyvendinti.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad įveiktų su internetu susijusias problemas, ES galėtų apsvaistyti galimybę kartu su valstybėmis narėmis parengti rekomendacijas, kaip geriausia įgyvendinti vaikų apsaugos priemones, pvz., Duomenų apsaugos reglamente nustatytą tėvų sutikimo reikalavimą. Šios apsaugos priemonės turi atitikti ES pagrindinių teisių chartijos nuostatas dėl vaiko teisės į apsaugą ir teisės laisvai reikšti savo nuomonę (24 straipsnio 1 dalis).

2015 m. buvo tęsiamos pažeidimo nagrinėjimo procedūros prieš septynias ES valstybes nares dėl Direktyvos (2011/93/ES) dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija nuostatų nesilaikymo. Kaip matyti iš 2015 m.

pateiktos FRA mokslinių tyrimų ataskaitos, kai kurios iš Nusikaltimų aukų direktyvos 23 ir 24 straipsniuose nustatytų procesinių garantijų, skirtų aukomis tapusiems vaikams, jau buvo įdiegtos kai kuriose valstybėse narėse, tačiau nebuvo plačiai taikomos. 2015 m. pabaigoje pasiektas politinis sutarimas dėl naujos Direktyvos dėl procesinių garantijų baudžiamosiose bylose įtariamiesiems ar kaltinamiesiems vaikams, kuri tikriausiai bus priimta 2016 m. pradžioje.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad papildytų naujausius su vaikų apsauga susijusius ES teisės aktus, ES galėtų, taip pat atsižvelgdama į Europos Tarybos gaires dėl vaiko interesus atitinkančio teisingumo, apsvarstyti galimybę kartu su valstybėmis narėmis parengti rekomendacijas, kaip geriausia įvykdyti šiuos naujus įsipareigojimus. Tokiose rekomendacijose galėtų būti aptartos specialios į nepalankią padėtį patekusių vaikų, pvz., migruojančių vaikų, etninių mažumų vaikų, įskaitant romus, ir neįgalių vaikų apsaugos priemonės. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad būtų veiksmingai įgyvendinama Nusikaltimų aukų direktyva, ypač jos 23 ir 24 straipsniai, skirdamos pakankamai išteklių tokiems aspektams, kaip mokymas (25 straipsnis), profesinės rekomendacijos ir materialiniai poreikiai (pvz., galimybė naudotis ryšių technologijomis, 23 straipsnis), ir tai daryti taip, kad būtų užtikrinta ES pagrindinių teisių chartijos 24 straipsnyje nustatyta vaikų teisė į apsaugą.

7 Teisė kreiptis į teismą, įskaitant nusikaltimų aukų teises

Kylant susirūpinimui dėl pokyčių kai kuriose ES valstybėse narėse, Jungtinės Tautos, Europos Taryba ir ES teisė pastangas stiprinti teisinės valstybės principus, įskaitant teismų nepriklausomumą ir teisingumo sistemų stabilumą. Kai kurios valstybės narės, siekdamos į nacionalinę teisę perkelti atitinkamus ES antrinės teisės aktus, sustiprino kaltinamųjų ir įtariamųjų teises. 2015 -ieji taip pat buvo galutinis terminas valstybėms narėms perkelti Nusikaltimų aukų direktyvą į nacionalinę teisę, tačiau dar reikia dirbti, kad būtų pasiekti nusikaltimų aukoms svarbūs veiksmingi pokyčiai. Tuo tarpu valstybės narės įvedė svarbias kovos su smurtu prieš moteris priemones, o Europos Komisija pranešė apie savo planus dėl galimo ES prisijungimo prie Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencijos).

FRA nuomonės

Teisinės valstybės principas yra visų ES sutartyje išvardytų pagrindinių vertybių apsaugos dalis ir būtina sąlyga, taip pat reikalavimas, kurį būtina įvykdyti, kad būtų užtikrintos iš ES sutarčių ir įsipareigojimų pagal tarptautinę teisę kylančios pagrindinės teisės. Jungtinės Tautos, Europos Taryba ir ES teisė pastangas stiprinti teisinę valstybę, taip pat pabrėždamos teismų nepriklausomumo ir teisingumo sistemų stabilumo svarbą Europos Sąjungoje. Vis dėlto 2015 m. įvykiai kai kuriose ES valstybėse narėse sukėlė susirūpinimą dėl kelių su teisine valstybe susijusių problemų, panašių į tas, su kuriomis susidurta pastaraisiais metais.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad išspręstų kai kurių ES valstybių narių su teisine valstybe susijusias problemas, dėl kurių kilo susirūpinimas 2015 m., visi atitinkami nacionalinio lygmens subjektai, įskaitant vyriausybes, parlamentus ir teismus, turi dėti daugiau pastangų siekdami puoselėti ir stiprinti teisinę valstybę. Šiomis aplinkybėmis jie turėtų apsvarstyti galimybę veikti atsižvelgiant į patarimus, grindžiamus informacija, gauta taikant Europos ir tarptautinius žmogaus teisių stebėsenos mechanizmus. Nuolatinis keitimasis informacija su ES bei tarp pačių valstybių narių, remiantis objektyviais lyginamaisiais kriterijais (pvz., rodikliais) ir kontekstiniais vertinimais, ateityje gali būti svarbus su teisine valstybe susijusių problemų mažinimo ar prevencijos elementas.

Kaip matyti iš 2015 m. FRA išvadų, perkeldamos į nacionalinę teisę ES direktyvas dėl teisės į vertimą raštu ir žodžiu ir dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese, daugelis ES valstybių narių nusprendė siūlyti teisės aktų pakeitimus. Jos tai padarė, kad aiškiau apibrėžtų tam tikrus pradiniais įgyvendinimo įstatymais įdiegtus mechanizmus, pašalintų spragas ar išspręstų problemas, atsiradusias praktiškai įgyvendinant šiuos įstatymus, arba iš naujo apibrėžtų jų taikymo sritį. Tačiau iš turimų duomenų matyti, kad, kalbant apie politikos priemonių priėmimą, vis dar yra spragų.

FRA nuomonės

FRA nuomone, siekdamos užtikrinti, kad procesinės teisės, kaip antai teisė į vertimą raštu ar teisė į informaciją, būtų praktiškai ir veiksmingai įgyvendinamos visoje ES, Europos Komisija ir kitos atitinkamos ES institucijos turėtų glaudžiai bendradarbiauti su valstybėmis narėmis, teikdamos rekomendacijas dėl teisėkūros ir politikos priemonių šioje srityje, įskaitant valstybių narių tarpusavio keitimąsi nacionaline patirtimi. FRA nuomone, valstybės narės turi ne tik peržiūrėti savo teisinę sistemą, susijusią su ES direktyvomis dėl teisės į vertimą raštu ir žodžiu ir dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese, bet ir ateinančiais metais stiprinti ir papildyti savo teisėkūros pastangas konkrečiomis politikos priemonėmis, pvz., teikti gaires ir rengti mokymo kursus baudžiamosios teisenos sistemos dalyviams abiejų direktyvų klausimais.

Laikydamosi 2015 m. lapkričio mėn. Nusikaltimų aukų teisių direktyvos (2012/29/ES) perkėlimo į nacionalinę teisę termino, kai kurios valstybės narės ėmėsi svarbių veiksmų, kad įgyvendintų būtiniausias direktyvoje nustatytas teises ir standartus. Tačiau iš FRA mokslinių tyrimų rezultatai rodo, kad tebėra didelių spragų, pvz., praktinio aukoms teikiamos informacijos taikymo (4 straipsnis), nemokamų paramos paslaugų sukūrimo ir teikimo (8 ir 9 straipsniai) ir policijos atliekamo asmeninio aukų įvertinimo (22 straipsnis) srityse. Daugelis ES valstybių narių dar turi imtis atitinkamų priemonių direktyvai į savo nacionalinę teisę perkelti.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad suteiktų galimybę ir sudarytų sąlygas nusikaltimų aukoms apginti savo teises, valstybės narės turėtų nedelsdamos pašalinti likusias savo teisinės ir institucinės sistemos spragas. Laikydamosi savo įsipareigojimų pagal Nusikaltimų aukų direktyvą, jos turėtų didinti visapusiškos paramos aukoms tarnybų pajėgumą ir finansavimą, kad visos nusikaltimų aukos galėtų nemokamai naudotis jų paslaugomis.

2015 m., keturioms ES valstybėms narėms ratifikavus Stambulo konvenciją, o Europos Komisijai paskelbus „Galimo ES prisijungimo prie konvencijos veiksmų gaires“, smurtą prieš moteris pradėta plačiau pripažinti kaip pagrindinių teisių pažeidimą, taip atsižvelgiant į lyčių lygybės principą, užtikrinant pagarbą žmogaus orumui ir teisę į gyvybę. Vis dėlto, kad būtų užkirstas kelias smurtui prieš moteris, reikia imtis papildomų teisinių bei politikos priemonių. Ragindamos imtis griežtesnių atsakomųjų teisinių ir politikos priemonių, skirtų kovoti su smurtu prieš moteris, Komisija ir atskiros valstybės narės naudojosi FRA visoje ES atlikto įvairių smurto prieš moteris formų paplitimo ir pobūdžio tyrimo duomenimis.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad sugriežtintų atsakomąsias teises ir politikos priemones, skirtas kovoti su smurtu prieš moteris, ES prisijungia prie Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencijos), kaip apibrėžta Komisijos veiksmų gairėse. ES valstybės narės turėtų ratifikuoti ir veiksmingai įgyvendinti šią konvenciją.

8 Neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo raida

2015 m. pirmą kartą, praėjus penkeriems metams nuo ES prisijungimo prie Neįgaliųjų teisių konvencijos (NTK), pagal Jungtinių Tautų (JT) sutartį įsteigta įstaiga – Neįgaliųjų teisių komitetas (NTK komitetas) – tikrino, kaip ES vykdo savo įsipareigojimus žmogaus teisių srityje. Savo baigiamosiose pastabose NTK komitetas pateikė papildomų veiksmų, kurių ES turi imtis, kad įvykdytų savo pagal konvenciją prisiimtus įsipareigojimus, planą. Nacionaliniu lygmeniu NTK skatinami įvairiapusiai pokyčių procesai, o valstybės narės siekia suderinti savo teises sistemas su konvencijos standartais. Tikėtina, kad vėliau šie procesai bus vykdomi kaip pagal konvencijos 3 straipsnio 2 dalį įdiegtos stebėsenos sistemos, kad būtų galima toliau tikrinti teisės aktų suderinamumą su NTK.

FRA nuomonės

Pagal JT sutartį įsteigta įstaiga – NTK komitetas – pirmą kartą tikrino, kaip ES vykdo savo tarptautinius įsipareigojimus žmogaus teisių srityje, todėl 2015 m. paskelbtos komiteto baigiamosios pastabos dėl NTK įgyvendinimo ES yra svarbus ES įsipareigojimų užtikrinti lygybę ir pagarbą žmogaus teisėms vykdymo etapas. Išsamiose rekomendacijose pateikiami patarimai dėl visoms ES kompetencijoms priskiriamoms priemonėms ir politikos priemonių.

FRA nuomonės

FRA nuomone, siekdamas užtikrinti visišką NTK įgyvendinimą, ES institucijos turėtų pasinaudoti NTK komiteto baigiamosiomis pastabomis kaip galimybę parodyti teigiamą pavyzdį užtikrinant spartų komiteto rekomendacijų įgyvendinimą. Pagal konvenciją atstovaudama ES, Europos Komisija turi glaudžiai bendradarbiauti su kitomis ES institucijomis, įstaigomis ir agentūromis, taip pat su valstybėmis narėmis, koordinuodama veiksmingus ir sistemingus veiksmus, kurių turi būti imtasi atsižvelgiant į baigiamąsias pastabas. Šio bendradarbiavimo sąlygos galėtų būti nustatytos NTK įgyvendinimo strategijoje, kaip rekomendavo NTK komitetas, taip pat atnaujintoje 2010–2020 m. Europos strategijoje dėl negalios.

2016 m. artėjant dešimties metų NTK įsigaliojimo jubiliejui, esama įrodymų, kad ši konvencija tapo galingu Europos ir nacionalinio lygmens teises ir politines reformas skatinančiu veiksmu. Vis dėlto žmogaus teisėmis grindžiamas požiūris į negalią, kurio reikalaujama laikytis konvencijoje, dar ne visiškai atsispindi ES ar nacionalinėje teisėkūros ir politikos formavimo praktikoje.

FRA nuomonės

FRA nuomone, siekdamas spręsti problemą, susijusią su tuo, kad žmogaus teisėmis grindžiamas požiūris į negalią dar nėra visapusiškai taikomas, ES ir jos valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę stiprinti pastangas suderinti savo teises sistemas su NTK reikalavimais. Kaip rekomenduoja NTK komitetas, šiuo tikslu galėtų būti atlikta išsami teisės aktų peržiūra visiškam jų suderinimui su konvencijos nuostatomis užtikrinti. Atliekant tokias ES ir nacionalinio lygmens peržiūras, galėtų būti nustatyti aiškūs reformų tikslai bei įgyvendinimo terminai ir atsakingi subjektai.

Iš 2015 m. NTK komiteto atliktų ES, Kroatijos, Čekijos ir Vokietijos teisės aktų peržiūrų matyti, kad, stebėsenos tarnyboms vykdamas peržiūros procesus, pilietinės visuomenės organizacijoms, įskaitant neįgaliųjų organizacijas, suteikiama vertinga galimybė įnešti savo indėlį. Turint omenyje tai, kad komiteto rekomendacijų taikymo sritis yra plati, vykdamas veiksmus, kurių nuspręsta imtis atsižvelgiant į baigiamąsias pastabas, bus sunkiau išlaikyti tokį patį dalyvavimo ir konsultavimosi lygį.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad būtų išlaikytas toks pat dalyvavimo lygis, koks iki šiol buvo užtikrinamas per NTK peržiūros procesą, ES ir jos valstybės narės, imdamosi veiksmų NTK komiteto baigiamosiomis pastaboms įgyvendinti, turėtų apsvarstyti galimybę organizuoti ir sistemingai konsultuotis su neįgaliaisiais ir užtikrinti jų dalyvavimą. Konsultacijoje turėtų būti suteikta galimybė dalyvauti visiems neįgaliesiems, neatsižvelgiant į negalios rūšį.

Iki 2015 m. pabaigos NTK nebuvo ratifikavusi tik Suomija, Airija ir Nyderlandai, nors kiekviena iš šių šalių padarė didelę pažangą siekdama užbaigti konvencijai ratifikuoti reikalingas reformas. Dar keturios valstybės narės ir ES dar nėra ratifikavusios NTK neprivalomo protokolo, kuriuo asmenims būtų leista teikti skundus NTK komitetui, nors kiekviena iš jų iki 2012 m. buvo ratifikavusi pagrindinę konvenciją.

FRA nuomonės

FRA nuomone, kad NTK būtų galutinai ratifikuota, to dar nepadariusios ES valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę imtis greitų veiksmų, kad užbaigtų paskutiniąsias reformas, be kurių jos negali ratifikuoti NTK. ES ir jos valstybės narės, kurios ratifikavo NTK, bet dar nepatvirtino jos neprivalomo protokolo, turėtų apsvarstyti galimybę greitai atlikti reikiamus teisinius veiksmus, kad galėtų jį ratifikuoti.

Remiantis FRA lyginamąja analize, 2015 m. pabaigoje keturios iš 25 NTK ratifikavusių ES valstybių narių dar nebuvo įsteigusios ar paskyrusios už konvencijos įgyvendinimą ir jos įgyvendinimo stebėseną atsakingos institucijos, kaip reikalaujama 33 straipsnyje. Esama įrodymų, kad dėl finansinių ir žmogiškųjų išteklių trūkumo, taip pat dėl to, kad nėra tvirto

teisinio pagrindo paskirti tokią instituciją, kyla trukdžių jau įsteigtų institucijų, ypač pagal 33 straipsnio 2 dalį nustatytų stebėsenos sistemų, darbu.

FRA nuomonės

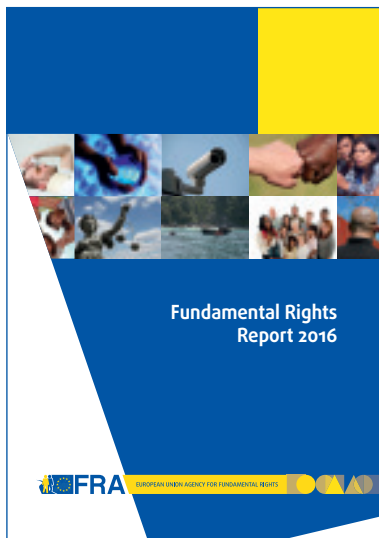
FRA nuomone, kad pagerintų NTK nustatytų įpareigojimų vykdymo stebėseną, ES ir visos valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę skirti pakankamus ir pastovius finansinius ir žmogiškuosius išteklius, kad būtų tinkamai vykdomos pagal 33 straipsnio 2 dalį nustatytų stebėsenos sistemų funkcijos. Jos taip pat turėtų apsvarstyti galimybę garantuoti stebėsenos sistemų nepriklausomumą užtikrindamos, kad jų sandaroje, taip pat jas eksploatuojant, būtų atsižvelgiama į Paryžiaus principus, susijusius su nacionalinių žmogaus teisių institucijų veikimu, kaip reikalaujama pagal 33 straipsnio 2 dalį. Parengus oficialų stebėsenos sistemų teisinį pagrindą ES ir nacionaliniu lygmenimis ir jame aiškiai nustačius sistemų vaidmenį ir taikymo sritį, būtų lengviau užtikrinti jų nepriklausomumą. 33 straipsnyje nustatytų institucijų dar nepaskyrusios valstybės narės turėtų kuo greičiau tai padaryti, taip pat aprūpinti jas reikalingais ištekliais bei suteikti įgaliojimus, kad šios galėtų veiksmingai vykdyti savo įsipareigojimus pagal NTK ir užtikrinti jų vykdymo stebėseną.

Europos Sąjunga (ES) ir jos valstybės narės 2015 m. priėmė ir įgyvendino įvairių iniciatyvų pagrindinių teisių apsaugos ir stiprinimo srityje. FRA 2016 m. ataskaitoje apie pagrindinių teisių būklę apibendrinami ir analizuojami 2015 m. sausio-gruodžio mėn. Europos Sąjungoje vykę svarbiausi procesai, pateikiamos FRA nuomonės pagrindinių teisių srityje. Atkreipiant dėmesį tiek į padarytą pažangą, tiek į išliekančias kliūtis, pateikiamos įžvalgos apie pagrindinius klausimus, kuriems skiriamos visoje ES vykstančios diskusijos dėl pagrindinių teisių.

Šių metų specialiajame skirsnyje atidžiau pažvelgiama į prieglobsčio ir migracijos klausimus. Kituose skyriuose aptariami tokie klausimai: Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija ir jos taikymas valstybėse narėse; lygybė ir nediskriminavimas; rasizmas, ksenofobija ir susijusi nepakanta; romų integracija; informacinė visuomenė, privatumas ir duomenų apsauga; vaiko teisės; teisė kreiptis į teismą, įskaitant nusikaltimų aukų teises, ir Neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimas.

Papildoma informacija

Visa FRA 2016 m. ataskaita apie pagrindinių teisių būklę (*Fundamental Rights Report 2016*) skelbiama <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/fundamental-rights-report-2016>

Taip pat žr. FRA publikacijas:

- FRA (2016), 2016 m. ataskaita apie pagrindinių teisių būklę. FRA nuomonės, Liuksemburgas, Leidinių biuras, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/fundamental-rights-report-2016-fra-opinions> (visomis 24 oficialiosiomis ES kalbomis)
- FRA (2016), *Asylum and migration into the EU in 2015* (Prieglobstis ir migracija į ES 2015 m.), Liuksemburgas, Leidinių biuras, <http://fra.europa.eu/en/publication/2016/asylum-and-migration-european-union-2015> (skelbiama anglų ir prancūzų kalbomis)

Ankstesnes FRA konkrečių metų metines ataskaitas apie Europos Sąjungos iššūkius ir laimėjimus pagrindinių teisių srityje galima rasti <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/annual-reports> (skelbiama anglų, prancūzų ir vokiečių kalbomis).

Leidinių biuras

© Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūra, 2016 m.
Nuotraukų autorius (viršelio ir nugarėlės): © iStockphoto;
Europos Komisija; ESBO (Milan Obradovic)

Print: ISBN 978-92-9491-297-8, doi:10.2811/81280
PDF: ISBN 978-92-9491-312-8, doi:10.2811/253616

FRA – EUROPOS SĄJUNGOS PAGRINDINIŲ TEISIŲ AGENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viena – Austrija
tel. +43 158030-0 – faksas +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency